

A) Η ελληνική λαογραφία μέσα στους αιώνες

1. Ορισμοί της λαογραφίας:

α) folklore (Αγγλία): Η λέξη είναι σύνθετη από το folk που σημαίνει λαός και το lore που σημαίνει τη γνώση που έχει ο λαός δηλαδή τι πιστεύει, τι λέει και τι πράττει κατά παράδοση. → λαϊκή λογοτεχνία

β) Volkskunde (Γερμανία): Η λέξη σημαίνει όχι αυτό που ξέρει ο λαός, αλλά αυτό που εμείς μαθαίνουμε γι' αυτόν: λαογνωσία.

2. Ο όρος ελληνική λαογραφία

α) Ν. Πολίτης: το αγγλικό folklore

Evolutionismus (επιβιώματα) – ιστορική καταγωγή επιβιωμάτων- ο λαός (κατώτερα στρώματα)

β) Πρώτη αναφορά του όρου Λαογραφία: Α' τόμος του Δελτίου της ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος 1884

γ) Ορισμοί λαογραφίας:

I. Η **λαογραφία** εξετάζει τις κατά παράδοσιν δια λόγων, πράξεων ή ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού. (**Ν. Πολίτης**) → λαϊκή λογοτεχνία + παραδοσιακή εθνογραφία (περιγραφή του φυσικού περιβάλλοντος και του υλικού, κοινωνικού και πνευματικού βίου)

II. Λέγοντας **ελληνική λαογραφία** εννοούμε τη γενική παρατήρηση ή έρευνα των ελληνικών εθίμων και λόγων που έχει γίνει ως τώρα, άσχετα αν ήταν ή όχι συστηματική, αν γινόταν από λόγιους συγγραφείς ή ερασιτέχνες, πριν ή μετά την επιστημονική της οργάνωση. (**Δ. Λουκάτος**)

3. Το περιεχόμενο του όρου ελληνική λαογραφία

α) Λαογραφική διάρκεια – Σύγχρονη λαογραφία

β) Αλλαγές (ειδωλολατρία- χριστιανισμός)

4. Ήθη και έθιμα

α) Διάκριση εθίμων: 1) συντηρητικά (αμετάβλητα)

2) προοδευτικά (ευμετάβολα)

β) Ορισμοί: 1) συντηρητικά (αμετάβλητα): όσα δένονται με τον τόπο ή ακολουθούνται με παραδοσιακή προσήλωση

2) προοδευτικά (ευμετάβολα): όσα είναι στοιχεία επαφής των λαών όσα υιοθετούνται ως τελειότερα ή γίνονται γνωστά από το εμπόριο και το ταξίδι

γ) Παραδείγματα: 1) συντηρητικά (αμετάβλητα) : Ιστορικά τραγούδια, τοπικές παραδόσεις, ξόρκια, αινίγματα κ.λ.π

2) προοδευτικά (ευμετάβολα): η φορεσιά, η τροφή, τα παραμύθια, οι τρόποι λατρείας, η μαγεία κ.λ.π

Β. Τα λαογραφικά θέματα στον παλιότερο ελληνικό κόσμο

1. Ο λαός και οι Λόγιοι
5. Μαρτυρίες για τη λαϊκή ζωή και τα έθιμα των αρχαίων
6. Πηγές (Όμηρος-Ησίοδος-Ηρόδοτος-Ξενοφών- Ποιητές)

Γ. Η σπουδή των λαογραφικών θεμάτων στην αρχαία Ελλάδα

Αριστοτέλης- Οι μαθητές του
Πλούταρχος-Παυσανίας-Λουκιανός
-Ομοιότητες- (Ναοί, οικισμοί)

Δ. Λαογράφοι των πρώτων χριστιανικών και των βυζαντινών χρόνων

-Οι Απόστολοι και οι Πατέρες της εκκλησίας
Πολεμική και αποδοχή πρότερων εθίμων και δοξασιών(π.χ. το βάπτισμα, το στεφάνωμα, τα κόλλυβα)

-Πρώτη βυζαντινή περίοδος και Κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων
Εξαιρέσεις (π.χ Ρουσάλια, Κλήδονας, Φωτιές του Άι-Γιάννη)

-Τα Συναξάρια των Αγίων
Αρχαίοι μύθοι και θρύλοι (π.χ ο Άι Γιώργης και το θηρίο)

-Βυζαντινή εποχή (λόγιοι σχολιαστές αρχαίων κειμένων- λεξικά)-Μ.Ψελλός
Δημοτικά τραγούδια, καλλικάντζαροι, μεσαιωνικά ερωτικά μυθιστορήματα

-Υστεροβυζαντινή περίοδος
Καταγραφές δημοτικών τραγουδιών

Βιβλιογραφία:

Αλ Κυριακίδου-Νέστορος: Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας, Αθήνα 1978
Δ. Λουκάτου: Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία, Αθήνα 1978

A) Η ελληνική λαογραφία μέσα στους αιώνες

Ε. Η ελληνική λαογραφία ύστερα από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης

1. Θρήνοι για την άλωση της Πόλης
Παραδόσεις και οι θρύλοι για την άλωση
Αφηγήσεις σε «συναξαρικό» ύφος
2. Τουρκοκρατία
 - α) Λαϊκή λογοτεχνία
 - β) Έγγραφα νοτάριων και γραμματικών
 - γ) Χειρόγραφα μοναχών και ιερωμένων των μοναστηριών
 - δ) Συναξάρια για τους μάρτυρες της Τουρκοκρατίας
 - ε) Ομιλίες νέων Πατέρων
 - στ) Οι ελεύθερες «ενθυμήσεις» κληρικών και λαϊκών σε εκκλησιαστικά βιβλία
 - ζ) Χρονικά και απομνημονεύματα (π.χ. των αγωνιστών του '21)
 - η) Λαϊκά τραγούδια (δημοτικά)
 - θ) Κείμενα ξένων περιηγητών
3. Συλλογείς λαογραφικού υλικού
Μ. Αποστόλης – Αρσένιος Μονεμβασίας- Λέων Αλλάτιος
Levinus Warner- Παρθένιος Κατζιούλης- Αδαμάντιος Κοραής
Γρηγόριος Παλιουρίτης-Χαρίσιος Μεγδάνης- Claude Fauriel

στ) Οι ξένοι περιηγητές

Pietro Casola
Pierre Belon
Jacob Spon
Εβλιά Τσελεπή
Pierre Augustin de Guys
Byron
Rouqueville
William Leake

Βιβλιογραφία:

- Δ. Λουκάτου: *Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία*, Αθήνα 1978
Ν. Γ. Πολίτου: *Παραδόσεις, μέρος Α' και Β'*, Αθήνα 1904
Ακαδημία Αθηνών: *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, Αθήνα 1962
Κ. Σιμόπουλου: *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα (τρεις τόμοι)*, Αθήνα 1975

A) Η ελληνική λαογραφία μέσα στους αιώνες

Z. Η ελληνική Λαογραφία στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση (1830-1850)

1. Η σύνθεση του πληθυσμού
2. Λαογραφικά στοιχεία:
Δ. Κ. Βυζαντίου: Βαβυλωνία
Απομνημονεύματα αγωνιστών (Μακρυγιάννη –Κασομούλη)
3. Περίοδος επιστημονικής μελέτης
Οι απόψεις του Fallmerayer
Ο αντίλογος: Κ. Παπαρρηγόπουλος – Γλωσσολογικές αντικρούσεις -
Λαογραφικά επιχειρήματα (σχετικές μελέτες- έρευνες)
Το δημοτικό τραγούδι

H. Η ελληνική λαογραφία από το 1850 ως το 1890

1. Λαογραφικές αναζητήσεις – συγκριτική μέθοδος-αρχαιοποίηση των λαϊκών κειμένων
2. 1850 και εξής:
Εξελικτισμός – Αναζήτηση αρχικών πηγών
Εκδόσεις συλλογών δημοτικών τραγουδιών
Σ. Ζαμπέλιος
Δραστηριότητες περιοδικών και εφημερίδων
Το περιοδικό «Πανδώρα»
Διαγωνισμοί συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού
1887 η εγκύκλιος του Ν. Πολίτη προς τους εκπαιδευτικούς για τη συγκέντρωση λαογραφικού υλικού
Οι τοπικοί συγγραφείς
1890 ο Ν. Πολίτης καθηγητής στην έδρα της Λαογραφίας

Βιβλιογραφία:

- Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ιστορία του ελληνικού έθνους, Αθήνα
Δ. Α. Ζακυνθινού: Οι Σλάβοι εν Ελλάδι, Αθήνα 1945
Δ. Α. Ζακυνθινού: Βυζαντινή Ιστορία, Αθήνα 1972
Α. Σαχίνη: Συμβολή στην ιστορία της «Πανδώρας» και των παλιών περιοδικών, Αθήνα 1964

A) Η ελληνική λαογραφία μέσα στους αιώνες

Z. Η ελληνική Λαογραφία στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση (1830-1850)

4. Η σύνθεση του πληθυσμού
5. Λαογραφικά στοιχεία:
Δ. Κ. Βυζαντίου: Βαβυλωνία
Απομνημονεύματα αγωνιστών (Μακρυγιάννη –Κασομούλη)
6. Περίοδος επιστημονικής μελέτης
Οι απόψεις του Fallmerayer
Ο αντίλογος: Κ. Παπαρρηγόπουλος – Γλωσσολογικές αντικρούσεις -
Λαογραφικά επιχειρήματα (σχετικές μελέτες- έρευνες)
Το δημοτικό τραγούδι

H. Η ελληνική λαογραφία από το 1850 ως το 1890

3. Λαογραφικές αναζητήσεις – συγκριτική μέθοδος-αρχαιοποίηση των λαϊκών κειμένων
4. 1850 και εξής:
Εξελικτισμός – Αναζήτηση αρχικών πηγών
Εκδόσεις συλλογών δημοτικών τραγουδιών
Σ. Ζαμπέλιος
Δραστηριότητες περιοδικών και εφημερίδων
Το περιοδικό «Πανδώρα»
Διαγωνισμοί συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού
1887 η εγκύκλιος του Ν. Πολίτη προς τους εκπαιδευτικούς για τη συγκέντρωση λαογραφικού υλικού
Οι τοπικοί συγγραφείς
1890 ο Ν. Πολίτης καθηγητής στην έδρα της Λαογραφίας

Βιβλιογραφία:

- Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ιστορία του ελληνικού έθνους, Αθήνα
Δ. Α. Ζακυνθινού: Οι Σλάβοι εν Ελλάδι, Αθήνα 1945
Δ. Α. Ζακυνθινού: Βυζαντινή Ιστορία, Αθήνα 1972
Α. Σαχίνη: Συμβολή στην ιστορία της «Πανδώρας» και των παλιών περιοδικών, Αθήνα 1964

**Θ. Η ελληνική Λαογραφία από το 1890-1918 -
Νικόλαος Πολίτης**

Α. Ο Ν. Πολίτης

1. Ο Ν. Πολίτης καθηγητής της «**Μυθολογίας και της ελληνικής Αρχαιολογίας**» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1890)
2. Βιογραφικά στοιχεία του Ν. Πολίτη (παιδική ηλικία, σπουδές, οι πρώτες συνεργασίες του με περιοδικά)
3. Σπουδές στο εξωτερικό. (Μόναχο - γνωριμία με τον Κ. Κρουμπάχερ)
4. Ο Ν. Πολίτης ως υπάλληλος του Υπουργείου Παιδείας
5. 1890 - . Τα πρώτα μεγάλα έργα του Ν. Πολίτη: Λαογραφικά Σύμμεικτα – Παροιμίες – Παραδόσεις

Β. Η επιστημονική δραστηριότητα του Ν. Πολίτη

1. Οι επιστημονικές κατευθύνσεις που ακολουθεί ο Ν. Πολίτης
2. **1908.** Ίδρυση της **Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας**
3. **1909.** Εκδίδεται το περιοδικό **Λαογραφία**
4. **1914.** Δημοσιεύεται το έργο του Ν. Πολίτη «**Εκλογές από τα δημοτικά τραγούδια του ελληνικού λαού**»
5. **1918.** Ιδρύεται το **Λαογραφικό αρχείο**

Γ. Διάγραμμα θεμάτων

1. Δημοσίευση του **διαγράμματος θεμάτων** για την έρευνα και τη μελέτη της λαϊκής ζωής. (Α΄ Τόμος του περιοδικού **Λαογραφία**)
 - α) **Τα μνημεία του λόγου**
 - β) **Αι κατά παράδοσιν πράξεις ή ενέργειαι του λαού**
2. Αξιολόγηση του διαγράμματος του Ν. Πολίτη
3. Η σημασία του διαγράμματος σήμερα

Δ. Η Λαογραφική Εταιρεία

1. Τα πρώτα μέλη της Λαογραφικής Εταιρείας
2. Το πρώτο διοικητικό Συμβούλιο της Λαογραφικής Εταιρείας
3. Τα ξένα μέλη της Λαογραφικής Εταιρείας
4. Ο σκοπός και το έργο της Λαογραφικής Εταιρείας
5. Πως επιτυγχάνονται οι σκοποί της Λαογραφικής Εταιρείας
6. **1914.** Ίδρυση της **Εθνικής Μουσικής Συλλογής**

Βιβλιογραφία: Ν. Πολίτη: Λαογραφία, περ. Λαογραφία 1 (1909) σελ. 3-18
Σ. Κυριακίδη: «Ν. Γ. Πολίτης» Λαογραφία 7 (1923) σελ. 9-16

I. Η ελληνική Λαογραφία από το 1918 ως το 1944 (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)

A. Το Λαογραφικό Αρχείο

1. Προορισμός – στόχοι του Λαογραφικού Αρχείου
2. Ο τρόπος εργασίας του Λαογραφικού Αρχείου
3. Σ. Κυριακίδης, ο πρώτος διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου

B. Μικρασιατικός πόλεμος (1922)

1. Οι πρόσφυγες
2. Εταιρείες και αντίστοιχα περιοδικά
 - α) Αρχείο Πόντου (1928)
 - β) Θρακικά (1934)
 - γ) Μικρασιατικά Χρονικά (1938)
3. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών – Οκτάβιος Μερλιέ

Γ. Το Λαογραφικό Αρχείο περνάει στην Ακαδημία Αθηνών

Δ. Δραστηριότητες του Λαογραφικού Αρχείου

1. Έκδοση της **Επετηρίδας του Λαογραφικού Αρχείου**
2. Εκτύπωση **ερωτηματολογίων** (Γ. Μέγας)
3. Ανάθεση σε ειδικούς λαογράφους **επιστημονικών αποστολών**
4. Σύνταξη της **βιβλιογραφίας της ελληνικής λαογραφίας** (1921)
5. Οργάνωση **μουσικού τμήματος**
6. **Μουσειακή συλλογή λαογραφικών ειδών**

Ε. «Δελφικές γιορτές»

1. Θεατρικές παραστάσεις
2. Ελληνική λαϊκή τέχνη (Α. Χατζημιχάλη – Ε. Σικελιανού)
 - α) **Εθνικός οργανισμός ελληνικής χειροτεχνίας**
 - β) **Πρώτη Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης**

ΣΤ. Εκλαϊκευση της Λαογραφίας

1. Εγκυκλοπαίδειες
2. Περιοδικά
3. Περιοδικό «Νέα Εστία»

Βιβλιογραφία: Ε. Λαζαρίδου: «Ίδρυσις του Λαογραφικού Αρχείου», Λαογραφία 6 (1917-1918) σελ. 660-662

Μ. Μερλιέ: Η μουσική λαογραφία στην Ελλάδα, Αθήνα 1935

ΙΑ. Η ελληνική λαογραφία από το 1945 ως σήμερα
Εθνικοί και διεθνείς προσανατολισμοί

A. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

1. Οι συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου στην ελληνική κοινωνία
2. Η Λαογραφία ως ιστορική επιστήμη

B. Η ανάγκη συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού

1. Οι προσπάθειες των λαογράφων – τοπικές λαογραφικές εταιρείες
2. Φ. Κουκουλέ: **Βυζαντινών βίος και πολιτισμός**, Αθήνα 1948-1957
3. Λαογραφικές μελέτες – Γυναίκες λαογράφοι
4. Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι
5. Η ελληνική Λαογραφία και η Διεθνής Εθνολογία

ΙΒ. Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές στην Ελλάδα

A. Η μελέτη της λαϊκής τέχνης

1. Λαϊκή τέχνη και αισθητική
2. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης
3. Μουσειακές συλλογές
4. Ιδιωτικά Μουσεία
5. Αποθησαυριστικός και διδακτικός χαρακτήρας των μουσείων

B. Πίνακας Λαογραφικών Μουσείων και Συλλογών στην Ελλάδα

Μουσεία

1. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο
2. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης
3. Μουσείο Μπενάκη
4. Βυζαντινό Μουσείο
5. Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας
6. Τοπικά λαογραφικά Μουσεία
7. Ανθρωπολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθηνών

Συλλογές

1. Συλλογή Λαογραφικού Σπουδαστηρίου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
2. Συλλογή Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών
3. Συλλογή Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας
4. Συλλογή αντικειμένων του βίου και της τέχνης του λαού, Σπουδαστήριο Λαογραφίας Πανεπιστημίου Αθηνών
5. Συλλογή Λαογραφικού Σπουδαστηρίου Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Βιβλιογραφία:

Εθνική τράπεζα της Ελλάδος: Μουσεία και συλλογές της Ελλάδος, Αθήνα 1970

Λαογραφία και Αρχαιογνωσία

A. Κυριακίδου-Νέστορος: Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας, Αθήνα 1977, σ.91-99

1. Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον της λαογραφίας

N. Πολίτη: Μελέτη επί του βίου των Νεωτέρων Ελλήνων (τόμ.Α΄ 1871, τόμ.Β΄ 1874)

2. Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον πριν το Ν. Πολίτη

α) Ευστάθιος Θεσσαλονίκης (μετάφραση Ομήρου)

β) Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα:

1. Έλληνες: Χ. Μεγδάνος (Το ελληνικόν Πάνθεον), Γ. Παλιουρίτης (Ελληνική Αρχαιολογία), Α. Παπαδοπούλου- Βρετού (Υπόμνημα) κλπ.

2. Ξένοι: Κ. Βάξμουτ: Η αρχαία Ελλάς εν τη νέα 1864 (μτφ. 1868), Bernhard Schmidt: Ο λαϊκός βίος των νέων Ελλήνων και η ελληνική αρχαιότητα 1871

3. Το αρχαιολογικό ενδιαφέρον των ξένων

α) ρομαντική αρχαιολατρεία

β) επιστημονική μελέτη της αρχαιότητας

4. Η λαογραφία στην υπηρεσία της κλασικής φιλολογίας

(Οι έδρες λαογραφίας – το πρόβλημα της παρατήρησης του ανθρώπου ζητήματα μεθοδολογίας)

5. J. C. Lawson: Νεοελληνική Λαογραφία και αρχαία ελληνική θρησκεία (1909)

6. Οι λαογράφοι της πολυθρόνας

(χρήση κειμένων: Ν. Πολίτης , Γ. Αποστολάκης)

7. Η ταύτιση της γραπτής με την προφορική παράδοση

8. Διαγωνισμοί 19^{ου} αιώνας

(Ροδοκανάκειος διαγωνισμός)

Ο Ν. Πολίτης και η συγκριτική μέθοδος

- 1) Η προσωπικότητα του Ν. Πολίτη
- 2) Η μέση γραμμή του Ν. Πολίτη
- 3) Μεταξύ της εθνικής λαογραφίας και της σύγχρονης υπερεθνικής εθνολογίας
- 4) Ιστορική-κάθετη μέθοδος και οριζόντια-συγκριτική μέθοδος
- 5) Η εξέλιξη του ανθρωπίνου γένους και το δόγμα της παγκόσμιας προόδου
- 6) Sir James Frazer-Δαρβίνος(evolutionismus)
- 7) Συγκριτική μέθοδος
- 8) Επιβιώματα (survivals in culture -> E. Tylor)
- 9) Επιβιώματα και συγκριτική μέθοδος της λαογραφίας (A. Lang)
- 10) Αυτόματη γένεση ή Πολυγένεση των φαινομένων του πολιτισμού
- 11) Μονογένεση των φαινομένων του πολιτισμού
- 12) Η κριτική στη συγκριτική μέθοδο από τον F. Boas
- 13) Ο Ν. Πολίτης και η λαογραφική μέθοδος του
- 14) Η προσπάθεια συμβιβασμού της συγκριτικής με την ιστορική μέθοδο

Α.Κυριακίδου Νέστορος: Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας, Αθήνα 1977, σελ. 99-110

Ο Στίλπον Κυριακίδης και η ιστορική μέθοδος

1. **Η κριτική της συγκριτικής-εξελικτικής θεωρίας από την πλευρά της ιστορίας**
2. **Η θεωρία της μονογένεσης (θεωρία της «διασποράς»)**
3. **Επαγωγική και παραγωγική συλλογιστική**
4. **Παραγωγική συλλογιστική:** Σχολή των κύκλων του πολιτισμού (γερμανική σχολή: διάδοση του πολιτισμού-πολλαπλοί κύκλοι)
5. **Αντιρρήσεις**
(αδιαφορία για την ενότητα του πολιτισμού-ο πολιτισμός ένα οργανικό σύνολο)
6. **Επαγωγική συλλογιστική:** Σχολή του ιστορικού εμπειρισμού (αμερικανική σχολή)
7. **F. Boas:** μεθοδολογικές αρχές φυσικών επιστημών – έρευνα πεδίου
8. **Αμερικανική εθνογραφική έρευνα:**(πολιτιστική περιοχή (culture area)-περιοχή, επαρχία)
9. **Ελληνική λαογραφία και ιστορική μέθοδος α) εκπρόσωποι (Σ. Κυριακίδης, Γ.Α. Μέγας)**
10. **Σ. Κυριακίδης:** Σχολή των κύκλων του πολιτισμού (Κριτική στη συγκριτική μέθοδο του Ν. Πολίτη –απόρριψη της- functionalismus- η διαδικασία του δανεισμού- έρευνα σε πανανθρώπινο επίπεδο και ψυχολογική έρευνα- διάκριση καταγωγής λαϊκών φαινομένων και μορφής- η γλώσσα)
11. **Γ. Α. Μέγας:** Ιστορική γεωγραφική μέθοδος των Φιλανδών
12. **Η φιλανδική μέθοδος, ιδρυτές μεθοδολογικά εργαλεία** (αρχέτυπα – παραλλαγές, διάδοση του παραμυθιού)
13. **Οι Φιλανδοί λαογράφοι**
14. **Το συγγραφικό έργο του Γ. Α. Μέγα**

Α.Κυριακίδου Νέστορος: Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας, Αθήνα 1977, σελ. 111-147

